

Spicuri privind conceptul de grup de persoane juridice cu scop lucrativ

Specifications regarding the concept of group of for-profit legal entities

Conf. univ. dr. **Alexandru CUZNEȚOV***
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea de Drept

Abstract

With the emergence of groups of for-profit legal entities (economic interest groups, unions of legal entities, unions of enterprises, concerns, holding companies, related enterprises, social systems, etc.) the activity of a classic entrepreneur was irreversibly reshaped.

The new for-profit organizational-legal forms have catalysed the founding of many groups that conduct their business globally, which has driven a new process called by many -a process of globalization.

Keywords: group of legal entities; evolution, cartel; trust; union; concern; consortium; corporation; holding company; entrepreneurial activity.

Rezumat

Odată cu apariția grupurilor de persoane juridice cu scop lucrativ (grupuri de interes economic, uniuni de persoane juridice, uniuni de întreprinderi, concerne, holdinguri, întreprinderi înrudite, sisteme societare etc.) s-a remodelat ireversibil activitatea de întreprinzător clasică.

Noile forme organizatorico-juridice cu scop lucrativ au catalizat fondarea multor grupuri ce își desfășoară afacerile pe plan global, fapt ce a impulsionat un nou proces denumit de mulți proces de globalizare.

Cuvinte-cheie: grup de persoane juridice, evoluție, cartel, trust, sindicat, concern, consorțiu, corporație, holding, activitate de întreprinzător.

I. Introducere

Apariția mențiunilor în legislație privind asocierile de întreprinderi se datorează cerințelor reglementării economiei de către stat, necesității de a menține un mediu concurențial loial, precum și necesității de a limita activitatea de monopol, cuvânt ce provine de la grecescul *mono* (μονο – unul) și *poleo* (πωλέω – vând).

Aspectele reglementării statale a activității grupurilor, uniunilor sau asocierilor de persoane juridice cu scop lucrativ devin necesar de a fi studiate și prin prisma diferitor etape în care ele au apărut și s-au dezvoltat.

II. Aspecte evolutive

În Statele Unite ale Americii, *Legea Sherman antitrust (The Sherman Antitrust Act)* din 1890¹ stipulează în primul capitol că orice contract, asociere în formă de trust sau în orice altă formă sau înțelegere având scopul de a limita comerțul sau activitatea comercială desfășurată între statele din

* cuznetov_alexandru@yahoo.com

¹ Date disponibile online la adresa: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BA%D1%82_%D0%A8%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B0.

compența SUA sau cu state străine sunt considerate ilegale². Pentru încălcarea acestei prevederi legale se aplică pedepse atât administrative, sub formă de amendă sau confiscarea patrimoniului, cât și penale, persoanelor care au aderat la o asemenea uniune (înțelegere), sub formă de privațiune de libertate de până la zece ani. Aceste reglementări legislative sunt în vigoare până în prezent, fiind incluse în Codul Statelor Unite (*United States Code*).

Codul civil francez din 1804 prevede în Titlul IX, *Contractul de societate*, că asociații societății pot să se reunească într-o formă de societate fără statut de persoană juridică și care nu necesită înregistrarea căreia i s-a dat denumirea de *societate colectivă simplă*. Această nouă formă organizatorico-juridică a activității de întreprinzător era acceptată de francezi ca un subiect de drept, iar fondarea societății era considerată momentul începerii activității de întreprinzător. De asemenea, Codul civil francez prevedea că societatea poate desfășura doar activitate comercială³.

Mai târziu și în Germania, în *Codul comercial al Germaniei* din 1897, Cartea 3-a, cu denumirea *Indicație pentru toți comercianții*, sunt menționate în art. 290 *concernele*, întreprinderi ce se află sub conducerea unei companii-mamă. Spre exemplu, participarea în alte companii ce se află sub conducerea unică a companiei-mamă este posibilă doar dacă companiei-mamă îi aparține majoritatea voturilor participanților. Întreprinderea-mamă are dreptul de a numi sau a retrage majoritatea membrilor din conducerea administrativă sau din organul de supraveghere a filialei (anterior, întreprindere-fiică), are dreptul de control asupra activității filialei în temeiul încheierii unui contract ce stipulează nemijlocit administrarea ei sau în temeiul statutului său. Această prevedere obligă întreprinderea-mamă la ținerea evidenței activității membrilor concernului și la elaborarea raportului cu privire la situația întregului concern (inclusiv contabilitatea consolidată).

Exemple de grupuri mari de întreprinderi din Germania au fost: *Sindicatul Industriei Cărbunelui din Rhenania-Westfalia* (anii '90 ai sec. al XIX-lea), *Sindicatul German de Potasiu* (1879) etc.

Următoarea etapă istorică în evoluția grupurilor de persoane juridice cu scop lucrativ este începutul sec. al XIX-lea – mijlocul sec. XX, în Marea Britanie și în SUA, când asemenea grupuri de persoane juridice cu scop lucrativ masiv au început să fie fondate în anumite sfere ale economiei naționale, spre exemplu în sfera bancară – *consorții de bănci*.

Paralel cu consorțiile, în Marea Britanie și în SUA se fondau și concernele, în fruntea cărora se situa întreprinderea principală ce se specializa în domeniul producției sau logisticii, deținând în proprietate pachete de acțiuni și/ sau cote-părți din capitalurile sociale ale altor întreprinderi ce erau parte a concernului. Spre exemplu: în SUA – concernul *Morgan*, în Marea Britanie – concernul *Rothschild*, în Belgia – concernul *Solive* etc.

III. Spicuri doctrinare și legale

Aceste sisteme (grupuri, uniuni) de persoane juridice cu scop lucrativ au atât plusuri, cât și minusuri: pe de o parte, înregistrează un succes considerabil în activitatea de întreprinzător, iar pe de altă parte, duc la formarea unei poziții de dominație sau chiar de monopol, influențând negativ piața, generând acțiuni din partea organelor de stat de adoptare de acte normative speciale care să reglementeze statutul lor juridic, să protejeze concurența loială, precum și elaborarea unor mecanisme de protecție a creditorilor și chiar a asociațiilor minoritari⁴.

În doctrina juridică, sistemele de persoane juridice poartă denumiri diferite: *grupuri de interes economic*, *uniuni de persoane juridice*, *uniuni de întreprinderi*, *concerne*, *holdinguri*, *întreprinderi înrudite*, *sisteme societare* etc.

² N. Krașeninnikova, *Crestomația despre istoria statului și dreptului țărilor străine*, în „Statul modern și dreptul”, Norma, Moscova, 2003, p. 426.

³ Idem, p. 530-533.

⁴ N. Roșca, S. Baieș, *Dreptul Afacerilor*, ediția a 3-a, Tipografia Centrală, Chișinău, 2011, p. 486.

În Codul civil al Republicii Moldova regăsim aceste sisteme, uniuni de persoane juridice sub denumirea de *grup de persoane juridice cu scop lucrativ*⁵.

În ceea ce ne privește, vom opera, de asemenea, și cu conceptele utilizate atât în republică, cât și în țările în care au apărut și s-au dezvoltat aceste forme organizatorico-juridice de desfășurare de afaceri.

Accentuăm că *grupul de persoane juridice cu scop lucrativ* cuprinde: *persoana juridică care exercită control* și toate *persoanele juridice controlate de ea*, denumite *filiale*.

Codul civil al Republicii Moldova utilizează trei noțiuni de persoană juridică ce face parte din grupul de persoane juridice cu scop lucrativ:

1. *persoana juridică care exercită controlul* (vom utiliza noțiunea de întreprindere-mamă) reprezintă o situație de control pe care o deține întreprinderea-mamă față de filială fie direct sau printr-o altă filială. Conceptul de *control* este reglementat de Codul Fiscal al Republicii Moldova ca deținerea (directă sau prin una ori mai multe persoane interdependente) a cel puțin 50% din capitalul sau din drepturile de vot ale unei persoane⁶;

2. *persoana juridică controlată*, denumită și *filială*, este acea persoană juridică supusă controlului de către întreprinderea-mamă (persoana juridică care exercită controlul) fie direct, fie printr-o altă filială.

Dicționarul explicativ al limbii române definește *filiala (întreprinderea-fiică)* ca fiind acea societate, instituție, întreprindere, asociație, organizație cu statul juridic distinct, dar condusă și controlată de o întreprindere-mamă care deține mai mult de jumătate din capitalul său social⁷;

3. *persoana juridică deținută integral* este persoana juridică care nu are un alt membru decât întreprinderea-mamă sau oricare altă filială. În asemenea caz, vorbim despre controlul persoanei juridice deținut integral prin posesia în totalitate a capitalului său sau a drepturilor de vot ale acesteia.

IV. Trăsături specifice

Pe baza celor arătate mai sus, definim *grupul de persoane juridice cu scop lucrativ ca fiind un ansamblu stabil și durabil, format din persoane juridice cu scop lucrativ, întreprinderi-mamă și filiale, legate juridic prin relații, în temeiul cărora una dintre acestea dobândește și exercită asupra celeilalte controlul și dominația, făcând să se manifeste atât unitatea de voință, cât și scopul comun de a aduce cât mai multe venituri fondatorilor lor.*

Putem evidenția următoarele trăsături ale grupurilor de persoane juridice cu scop lucrativ:

- *integralitatea* – reprezintă ideea de ansamblu, de tot unitar al tuturor componentelor grupului;
- *coerența* – evidențiază acțiunea concentrată a tuturor structurilor pentru realizarea scopului comun – de a obține profit;
- *caracterul convențional* – relevă faptul că grupul este rezultatul uneia sau al mai multor tranzacții, încheiate spre a crea sau determina legături juridice care să unească componentele ansamblului potrivit unui scop comun;
- *caracterul participativ-patrimonial* – subliniază relația de dominație, potrivit căreia structura dominantă deține direct sau indirect o participațiune în capitalul social al societăților subordonate ori societățile subordonate se obligă să întrețină o anumită perioadă compania dominantă;
- *caracterul ierarhic* – reflectă ordonarea legăturilor juridice și economice între structurile sistemului, grupului;
- *caracterul stabil și durabil* – constă în proiecte de afaceri pe perioade lungi de timp și trainice.

V. Tipuri internaționale de grup de persoane juridice cu scop lucrativ

⁵ A se vedea art. 290-295 din *Codul civil al Republicii Moldova*, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 82-86.

⁶ A se vedea art. 5 lit. b) pct.12 din *Codul fiscal al Republicii Moldova*, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr. 62.

⁷ A se vedea: <https://dexonline.ro/definitie/filial%C4%83>.

Doctrina internațională identifică mai multe *tipuri de grupuri de persoane juridice cu scop lucrativ*, precum ar fi⁸:

1. *Cartelul* – un grup în care membrii își păstrează în totalitate independența și se asociază cu scopul de a-și majora profiturile și de a domina piața. De fapt, *cartelul* este o alianță de rivali, care încheie acorduri reciproc avantajoase privind reglementarea volumelor de producție, controlul piețelor de desfacere și stabilirea nivelului salariilor, fiind cunoscut de asemenea și sub denumirea de *înțelegerere de cartel* (exemplu: Organizația Statelor Exportatoare de Petrol – OPEC⁹). Este o formă tipică de monopol și intră în contradicție cu principiile de bază ale legislației antitrust.

2. *Trustul* – un parteneriat sub o conducere unică, între mai multe întreprinderi din aceeași ramură a economiei, dispersate teritorial sau formate în cadrul unor grupuri de trusturi deja fondate, bazate pe un complex hibrid de raporturi juridice patrimoniale și raporturi juridice contractuale. Profitul obținut este distribuit în conformitate cu cotele de participare în cadrul trustului. În forma dată de grup persistă un neajuns semnificativ: lipsesc fondurile de investiții centralizate.

3. *Sindicat* – un grup format din mai multe entități cu scop lucrativ, cum ar fi întreprinderile sau corporațiile, care împărtășesc interese comune pe o piață de desfacere și, de obicei, nu sunt concurenți direct. Întreprinderile sau corporațiile mari formează *sindicatelor* pentru a-și consolida poziția pe piață prin divizarea acestora, prin centralizarea tuturor activităților de întreprinzător în desfășurare, având posibilitatea de depășire în comun a tuturor dificultăților de promovare a produselor pe piață¹⁰, fiind însă lipsite de posibilitatea de a-și unifica capitalul financiar și industrial.

4. *Concern* – un grup format din două sau mai multe întreprinderi din diferite ramuri ale industriei, având o conducere unică și armonizată în cadrul a cel puțin unui segment din activitatea întreprinderilor ce sunt membri ai concernului, de exemplu: producția, desfacerea, planificarea, organizarea etc. Este caracterizat și prin unificarea proprietății membrilor grupului, prin sistemul de control centralizat, prin nivelul suficient de ridicat de cooperare în producție, cu limitarea semnificativă a independenței în activitate.

5. *Consoțiu* – o formă asociativă, alcătuită din două sau mai multe întreprinderi, în baza unui acord, ce au ca scop participarea la activități comune sau combinarea resurselor financiare și industriale pentru realizarea în comun a unui proiect de afacere¹¹, dar, odată cu finalizarea proiectului de afacere, având loc și desființarea grupului.

6. *Corporație* – un grup de întreprinderi înregistrat de organele de stat pentru a activa ca un subiect unic pe piață, fiind fondat pentru apărarea privilegiilor membrilor; acest tip de grup este specific marilor producători. Se mai remarcă prin reglementarea complicată a activității legale, prin dubla impozitare (impozite achitate de acționari și de corporație), prin costuri semnificative în conducere și gestionare.

7. *Holding* – un grup de persoane juridice cu scop lucrativ, care dobândește o participare majoritară (50%+1 acțiuni sau 50%+1% cotă-parte) la capitalul social al unei alte societăți, întreprinderi, gestionând sau controlând activitatea acestora, cu scopul de a cuceri noi sectoare de piață și/sau de a reduce cheltuielile de producție, factori ce duc în ansamblu la creșterea valorii și la capitalizarea acestei companiei. Se mai remarcă prin coordonarea unică a participanților la grup în sfera politicilor tehnico-științifice și economice, prin independența largă în activitățile industrial-economice, dar grupul nu are posibilitatea de a se implica în activități agrare: prelucrarea produselor agricole, producerea tehnicii speciale agricole.

8. *Grup financiar-industrial* – o formă asociativă între întreprinderi industriale și instituții financiare, bazată pe relații de interdependență economică și financiară, în scopul implementării proiectelor și programelor de investiții, orientate spre sporirea gradului de competitivitate a producției locale și spre extinderea piețelor de desfacere a mărfurilor și de prestare a serviciilor. Se confruntă cu dificultăți în

⁸ B. F. Zaitsev și alții, *Mecanisme de creare a grupurilor financiare și industriale regionale rusești*, Examen, Moscova, 2000, p. 35; S. A. Orekhov, V. A. Seleznev, *Managementul grupurilor financiare și industriale*, Universitatea de Stat de Economie, Statistică și Informatică din Moscova, Moscova, 2005, p. 21, 22.

⁹ John M. Connor, *Private International Cartels: A Concise Introduction: SSRN Working Paper*. A se vedea: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2523883.

¹⁰ A se vedea: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/syndicate>.

¹¹ A se vedea: <https://bigenc.ru/economics/text/2091523>.

cea ce privește determinarea contribuțiilor participanților la rezultatele generale, deoarece lipsesc unele abordări științifice privind calcularea ponderii participanților la distribuirea rezultatelor financiare.

9. *Uniunea cooperativelor de întreprinzători* – se constituie în vederea coordonării activității cooperativelor, instruirii și perfecționării specialiștilor, atragerii investitorilor, consultării și informării membrilor uniunii, reprezentării și apărării intereselor lor patrimoniale și profesionale comune¹².

VI. Concluzii

La prima vedere, grupurile sunt forme organizatorico-juridice diverse și irepetabile, dar se cuvine să reliefăm trăsătura comună a acestora, indiferent de formă și denumire – *existența unor structuri dominante și a unora subordonate*.

Legătura de dominație poate fi doar una economică, adică participare directă sau indirectă la capitalul social.

¹² N. Roșca, S. Baieș. *op. cit.*, p. 491.